

U4 Brief 2020:5

Вищий антикорупційний суд України

Інновації для безстороннього правосуддя

Автори: Іванна Яна Кузь і Метью К. Стівенсон
Редактор серії: Софі Арйон Шютте

СМІ CHR.
MICHELSEN
INSTITUTE



Ця програма фінансується **Європейським Союзом** і співфінансується та впроваджується **Міністерством закордонних справ Данії**



MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK

Застереження

Усі погляди авторів, висловлені в цьому тексті, не обов'язково відображають погляди партнерів U4.

Партнери

Австралійський уряд – Міністерство закордонних справ і торгівлі – DFAT (Australian Government – Department for Foreign Affairs and Trade – DFAT)

Німецьке товариство з міжнародного співробітництва – GIZ (German Corporation for International Cooperation – GIZ)

Німецьке федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку – BMZ (German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development – BMZ)

Міністерство закордонних справ Канади (Global Affairs Canada)

Міністерство закордонних справ Фінляндії (Ministry for Foreign Affairs of Finland)

Міністерство закордонних справ Данії (Ministry of Foreign Affairs of Denmark / Danish International Development Assistance – Danida)

Шведське агентство з міжнародного розвитку – Sida (Swedish International Development Cooperation Agency – Sida)

Швейцарське бюро співробітництва – SDC (Swiss Agency for Development and Cooperation – SDC)

Норвезьке агентство з розвитку та співробітництва – Norad (The Norwegian Agency for Development Cooperation – Norad)

UK Aid – Міністерство Великобританії з міжнародного розвитку (UK Aid – Department for International Development)

Про U4

U4 – це команда радників з питань протидії корупції, які шляхом поширення результатів досліджень та даних допомагають діячам у сфері міжнародного розвитку досягати сталих результатів. Їхня робота передбачає діалог, публікації, онлайн-тренінги, майстер-класи, службу підтримки та інновації. U4 – це постійний центр при Інституті імені Крістіана Міхельсена (CMI) у Норвегії. CMI – це неприбутковий мультидисциплінарний дослідницький інститут, де працюють соціологи, які спеціалізуються на дослідженні питань розвитку.

Фото на обкладинці

Francisco Anzola (CC by-nc-nd) <https://www.flickr.com/photos/fran001/36458642903/>

Ключові слова

Тип публікації

U4 Brief

Організація Creative commons



Ця праця ліцензована згідно з Міжнародною ліцензією Creative Commons «Із зазначенням авторства – некомерційна – без похідних» 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

У 2018 році в Україні було створено Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Українське громадянське суспільство, залучившись підтримкою міжнародної спільноти, просувало створення цього спеціалізованого суду як засобу подолання неефективності звичайних судів під час розгляду справ про корупцію на найвищому рівні. Роль міжнародних експертів у процесі відбору суддів є найвизначнішою інституційною рисою ВАКС, що спрямована на створення належного захисту від захоплення ВАКС корумпованими елітами.

Основні моменти

- ВАКС було створено завдяки спільним зусиллям українських організацій громадянського суспільства, деяких членів парламенту та міжнародної донорської спільноти.
- Основними аргументами на користь створення ВАКС були потреба в підвищенні ефективності судочинства, доброчесності та незалежності під час розгляду справ про корупцію, особливо тих, які стосуються політичних еліт, а також очевидна нездатність звичайних судів забезпечити швидкий та безсторонній розгляд таких справ.
- Найвизначнішою рисою ВАКС є залучення до процесу відбору суддів органу під назвою «Громадська рада міжнародних експертів», який має право блокувати призначення кандидатів на посади суддів, якщо члени Ради мають «обґрунтовані сумніви» щодо доброчесності кандидата.
- Запуск ВАКС є багатообіцяючим, а його успіх залежить від ряду чинників, серед яких – якість роботи, яку здійснює бюро розслідувань і прокуратура.

Зміст

Чому та як було створено ВАКС	1
Ключові характеристики ВАКС	2
Ключова інновація: процес відбору суддів	5
Майбутнє ВАКС: перспективи та виклики	9
Список джерел	11

Про авторів

Іванна Яна Кузь

Іванна Яна Кузь – здобувачка ступеня Artium Magister із регіональних досліджень – Програма російських, східноєвропейських та центральноазійських досліджень Гарвардського університету.

Метью К. Стівенсон

Метью К. Стівенсон – професор права в Гарвардській школі права¹. Експерт у галузі антикорупційного права, законодавства, адміністративного права та застосування політичної економії до організаційної структури держави.

Стівенсон працював консультантом, радником і лектором з тем, пов'язаних із протидією корупції, судовою реформою та адміністративними процедурами для Світового банку, ООН, Міжнародного валютного фонду, а також національних урядів, організацій громадянського суспільства й навчальних закладів у Європі, Азії, на Середньому Сході та в Північній і Південній Америці. Він є засновником і головним редактором блогу про глобальну протидію корупції, а також співзасновником [подкасту про глобальну протидію корупції KickBack](#).

Подяки

Автори хочуть подякувати Центру російських та євразійських досліджень імені Девіса та Інституту українських досліджень Гарвардського університету за надання грантів для подорожей і досліджень, завдяки яким стали можливими кілька особистих інтерв'ю в Києві (Україна) протягом літа 2019 року. У4 й автори також хочуть подякувати Клеменсу Мюллеру, Галіні Чижик та Ірині Шибі за їхні вичерпні й конструктивні коментарі до більш ранньої версії цієї публікації.

Чому та як було створено ВАКС

7 червня 2018 року після тривалої політичної боротьби український парламент, Верховна Рада України, прийняв закон, яким було передбачено створення Вищого антикорупційного суду (ВАКС). Цей спеціалізований юридичний орган розпочав свою діяльність у вересні 2019 року. До юрисдикції ВАКС, яка поширюється на всю територію держави, належить розгляд справ про корупцію на найвищому рівні. У даному зведенні розглянуто історію та обґрунтування доцільності створення ВАКС, його найвизначніші риси й деякі виклики, які можуть постати перед цим органом.

З того часу як Україна здобула свою незалежність у 1991 році, вона продовжує страждати від всеохоплюючої корупції. Після Революції на Майдані 2014 року в Україні було розпочато всеосяжну інституційну реформу, яка передбачала створення чотирьох нових антикорупційних органів: (а) Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), до повноважень якого належить розслідування справ про корупцію на найвищому рівні; (б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) – незалежного підрозділу Генеральної прокуратури, який здійснює нагляд за розслідуваннями НАБУ та підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях НАБУ; (в) Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), яке адмініструє систему електронного декларування доходів і майна та бере участь у формуванні антикорупційної політики; і (г) Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА), на яке покладається функція повернення викрадених активів. Ці нові карні та слідчі органи виявились не такими успішними, як багато хто сподівався. В Україні суди загальної юрисдикції відомі своєю корумпованістю та вразливістю до політичного тиску; внаслідок надмірної завантаженості справами та розкиданості в межах країни, суддям може бути важко розглядати корупційні справи швидко, навіть коли вони діють добросовісно.

Через це українські активісти виступали за створення спеціалізованого антикорупційного суду (Костецький, 2017; Центр протидії корупції, 2016). Закон «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 року дав змогу створити ВАКС, але не передбачав чітко визначених термінів його створення, і протягом кількох років політичні кола протистояли закликам створити такий суд.

Тодішній Президент України Петро Порошенко стверджував, що Україні слід перш за все зосередитися на загальнонаціональній антикорупційній і судовій

реформі або, можливо, на створенні спеціалізованих антикорупційних палат при діючих судах. Українські антикорупційні активісти, хоча й підтримували ширшу судову реформу, вважали це недостатнім. Врешті-решт, наприкінці грудня 2017 року Порошенко під тиском запропонував свій законопроект про ВАКС, але цей законопроект розкритикували як надто слабкий.

Антикорупційні активісти проводили активну кампанію за створення сильного ВАКС, заручившись підтримкою міжнародних гравців, як-от Міжнародного валютного фонду (МВФ), Європейського Союзу (ЄС), Світового банку та інших донорів (Красносільська, 2017). Ці суб'єкти, хоча спершу й неохоче долучались до створення ВАКС, згодом стали його незамінною рушійною силою. Принциповим було те, що місцеві активісти переконали МВФ зробити створення ВАКС умовою для надання Україні фінансування на суму \$1,9 млрд (Каленюк, 2019). Окрім цього, ЄС у Меморандумі про взаєморозуміння з Україною від вересня 2018 року аналогічним чином обумовив надання фінансової допомоги. МВФ і Європейська комісія за демократію через право, відома як Венеційська комісія рішуче протистояли спробам змінити ці умови. У березні 2018 року парламент прийняв проект Закону про створення ВАКС, а після трьох місяців обговорень у червні 2018 прийняв Закон.¹

Ключові характеристики ВАКС

Судова влада в Україні, остання реформа якої відбулась у 2016 році, організована за трирівневою системою:

- На найнижчому рівні – суди першої інстанції, зокрема місцеві окружні суди (з кримінальною та цивільною юрисдикцією), окружні адміністративні суди й окружні господарські суди, що розташовані по всій країні.
- Другий рівень складається з апеляційних судів. У системі апеляційних судів діють: звичайні апеляційні суди, які розглядають апеляції місцевих окружних судів, та апеляційні адміністративні суди й апеляційні господарські суди, які розглядають відповідно апеляції окружних адміністративних і господарських судів.
- Верхівка судової ієрархії – Верховний Суд, який складається з Великої Палати

1. Під час цих дебатів виникли сумніви, чи порушує ВАКС статтю 125 Конституції України від 1996 року, у якій зазначено, що «створення надзвичайних та особливих судів не допускається». Прихильники стверджували, що ВАКС не є «особливим судом» у значенні, передбаченому статтею 125. На час написання даного зведення конституційність ВАКС не була офіційно поставлена під сумнів.

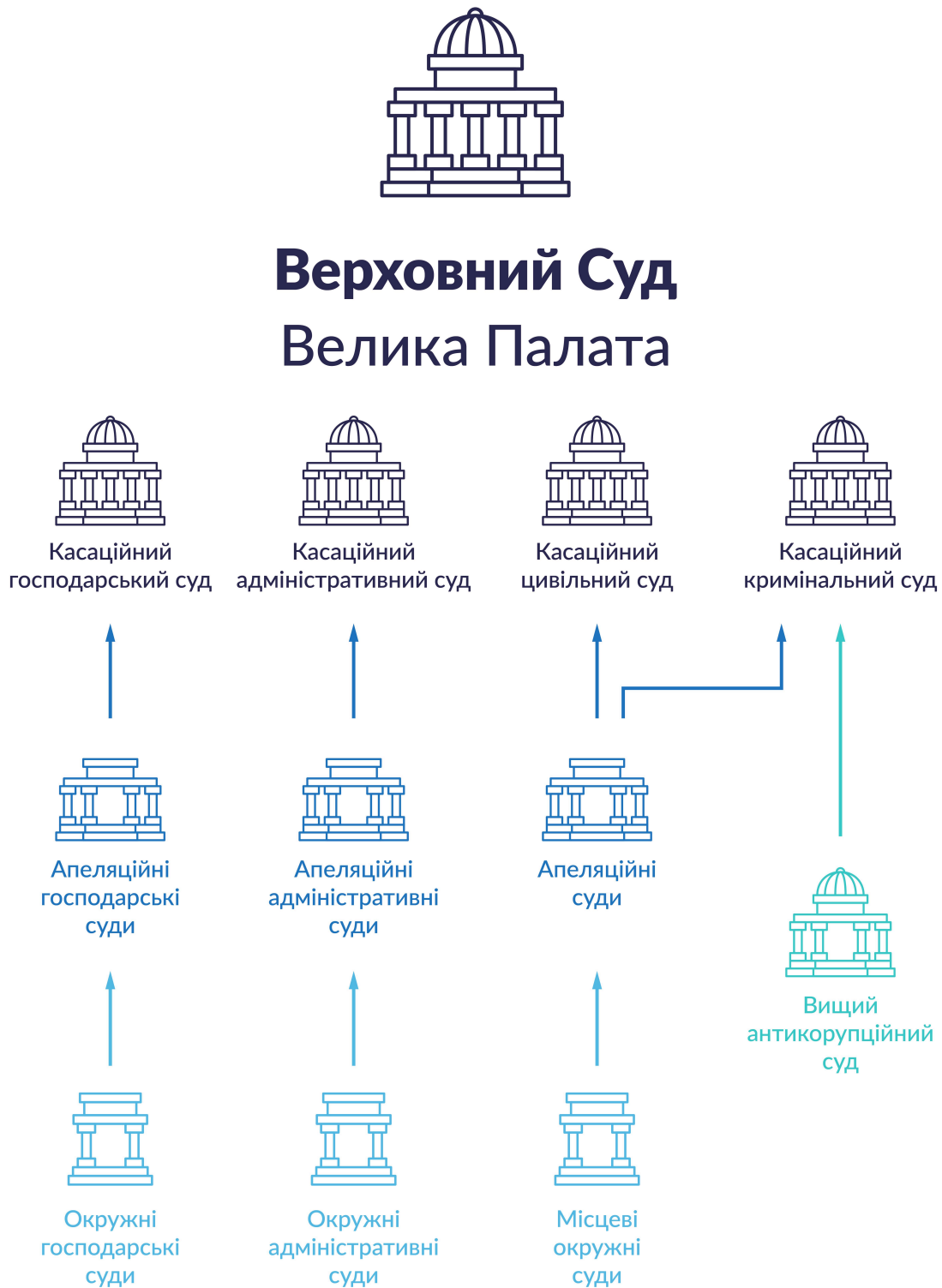
й чотирьох касаційних судів: Господарського, Адміністративного, Цивільного та Кримінального.

До створення ВАКС кримінальну справу, яка стосувалася звинувачення в корупції, розглядали в місцевому окружному суді відповідного округу; подати апеляцію на рішення суду можна було до відповідного окружного суду, а далі – до Касаційного кримінального суду. ВАКС, який знаходиться в Києві, замінює перші два рівні цієї ієрархії при розгляді кримінальних проваджень щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції. А саме: справи відкриті НАБУ та САП проти призначених високопосадовців (зокрема, міністрів, їх заступників, членів парламенту, керівників державних органів, суддів, прокурорів і керівників державних підприємств) за вчинення злочину, визначеного переліком корупційних злочинів, завдана шкода від вчинення якого перевищує встановлену грошову суму (наразі це 968 000 гривень, тобто приблизно \$39 500).² Судова палата ВАКС, до якої входять 27 суддів (дев'ять із яких більшою мірою наділені слідчими функціями, а ніж функцією здійснення правосуддя), які засідають колегіально у складі трьох суддів, за винятком слідчого судді, що засідає одноособово, слугує судом першої інстанції для таких справ. Апеляції на рішення судової палати ВАКС сторони можуть подавати до Апеляційної палати ВАКС – незалежного органу, до якого входять 11 суддів, що також засідають колегіально у складі 3 суддів.³ Унікальним є те, що як судова, так і апеляційна палати є частиною однієї юридичної особи, яку очолює головний суддя судової палати. Апеляції на рішення Апеляційної палати ВАКС згодом можна подавати до колегії Касаційного кримінального суду, який було створено для розгляду антикорупційних справ, але без спеціально перевірених та відібраних суддів.

2. Юрисдикція ВАКС поширюється на кримінальні розслідування, відкриті після 22 вересня 2019 року. Закон передбачає передання до ВАКС справ, які вже чекають судового розгляду в судах загальної юрисдикції. Невдовзі після того, як запрацював ВАКС, парламент прийняв поправку до процедури передання справ, щоб попередити завантаження ВАКС понад 3 000 корупційних справ, що вже чекають судового розгляду.

3. В Апеляційній палаті ВАКС передбачено 12 посад суддів, але на цей час є лише 11 суддів, оскільки один із 12 призначених суддів відмовився від зайняття посади.

Рисунок 1. Система судів в Україні



Джерело: адаптовано з Програми USAID «Нове правосуддя».

Ключова інновація: процес відбору суддів

Найбільш інноваційною особливістю ВАКС є роль міжнародних експертів у процесі відбору суддів. Щоб зрозуміти цю особливість, варто спершу розглянути звичайний процес призначення суддів в Україні. Як зазначено у статті 70 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 року, цей порядок такий:

- Кандидатом на посаду судді може бути громадянин України, не молодше тридцяти та не старше шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є «компетентним і добросовісним». Кандидати подають письмову заяву, яку розглядає орган під назвою «Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС)», до якого входять 16 членів.⁴ ВККС проводить кваліфікаційне оцінювання, яке складається з перевірки рівня знань у сфері права, практичного завдання та психологічної оцінки. ВККС також проводить співбесіди з кандидатами і збирає інформацію від інших органів, серед яких – Генеральна прокуратура, НАБУ, Національна поліція та Міністерство внутрішніх справ.
- Законом «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 року створено додатковий орган – Громадську раду добросовісності (ГРД), яка сприяє ВККС у встановленні відповідності кандидата на посаду судді критеріям професійної етики та добросовісності.⁵ ГРД – це орган, до якого входять 20 членів: представники громадянського суспільства, науковці, журналісти та інші професіонали. ВККС може запрошувати ГРД приймати участь у співбесіді з кандидатами на посаду суддів, але це не є обов'язковим. ГРД може встановити невідповідність визначеним критеріям та виступити проти кандидата, проте ВККС може не брати це до уваги у разі якщо 11 із 16 членів ВККС підтримають кандидата.
- ВККС передає список затверджених кандидатів до Вищої ради правосуддя (ВРП), яка приймає остаточне рішення та надсилає список відібраних суддів президенту. Протягом 30 днів після отримання списку президент повинен підписати указ про призначення цих суддів безстроково. Законодавче підтвердження не потрібне.

Процес відбору суддів ВАКС відрізняється двома важливими моментами. По-перше, кандидати на посаду суддів ВАКС повинні відповідати принаймні одному

4. На цей час до ВККС входять 16 членів, але Закон, прийнятий парламентом (проект Закону 1008, акт 193-ІХ) 16 жовтня 2019 року, передбачає зменшення кількості членів ВККС із 16 до 12. Проте на час написання ці зміни ще не були імплементовані (Чижик, 2020).

5. Поки що єдиним таким випадком для ГРД був процес відбору суддів до Верховного Суду у 2017 році.

з таких додаткових критеріїв: (а) стаж роботи на посаді судді – не менше ніж п'ять років, (б) стаж наукової роботи у сфері права – щонайменше сім років, (в) досвід професійної діяльності адвоката – щонайменше сім років або (г) сукупний стаж зазначеної вище діяльності – щонайменше сім років. Друга, більш інноваційна відмінність, – це залучення нового органу – Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ) – замість ГРД. ГРМЕ відіграє роль, схожу на роль ГРД, але з двома ключовими відмінностями.

Перша відмінність – до складу ГРД входять громадяни України, а до складу ГРМЕ шість іноземних членів, яких рекомендували міжнародні організації, з якими Україна уклала угоди щодо антикорупційних ініціатив. Друга відмінність – ГРМЕ має більше прав для блокування кандидатів.

Спочатку ГРМЕ було утворено строком на шість років; окремі члени ГРМЕ призначаються строком на два роки і не можуть бути призначені повторно. Процес відбору ГРМЕ відбувався так. У Міністерстві закордонних справ сформували список міжнародних організацій, які мають право пропонувати кандидатів до ГРМЕ. Ці організації подали до ВККС список кандидатів, кожна організація мала право пропонувати принаймні двох осіб. Після того ВККС обрала шість осіб зі списку.

Головна роль ГРМЕ – перевірка кандидатів до ВАКС на відповідність критеріям професійної етики та доброчесності. ВККС надає ГРМЕ дос'є на кожного кандидата, який проходить попередній відбір; це дос'є включає декларації про доходи й активи кандидата, службові записки НАБУ та інші необхідні матеріали. ГРМЕ може попросити про додаткові документальні докази та заслуховування свідків.

У випадку якщо принаймні троє членів ГРМЕ мають сумніви щодо доброчесності кандидата, ГРМЕ може ініціювати проведення спільного засідання із ВККС. Участь у цьому засіданні приймають 22 учасники (16 членів ВККС плюс 6 членів ГРМЕ), які можуть запросити кандидата для того щоб поставити додаткові запитання та клопотати про надання додаткової інформації. Після члени ВККС і ГРМЕ голосують, за те чи, щоб затвердити кандидата, застосовуючи стандарт обґрунтованого сумніву. (Тобто кожному членові потрібно голосувати на підтримку кандидата лише тоді, якщо немає обґрунтованих сумнівів щодо доброчесності чи етичності цього кандидата). Для того, щоб успішно пройти цей етап, кандидат має отримати щонайменше 12 голосів «за», з них щонайменше три голоси – від членів ГРМЕ та дев'ять – від ВККС (так звана формула 3+9). Тож якщо четверо із шести членів ГРМЕ виступають проти кандидата, ВККС не може

подати прізвище кандидата до ВРП. Або ж якщо проти кандидата виступають три чи менше членів ГРМЕ та щонайменше дев'ять членів ВККС, кандидат також блокується.⁶

Решта процесу відбору нагадує процес відбору звичайних суддів. ВККС завершує розгляд і передає список кандидатів до ВРП, яка проводить власний розгляд і надсилає остаточний список президентові.

Прихильники ВАКС вважали залучення ГРМЕ надзвичайно важливим, адже вірили, що лише відбір за участі міжнародних експертів може гарантувати, що ВАКС не буде скомпрометований призначенням невідповідних суддів. На захисників ВАКС вплинув той факт, що під час відбору суддів до Верховного Суду у 2017 році рекомендації ГРД були проігноровані, у результаті чого було призначено декілька суддів сумнівної доброчесності (Український кризовий медіа-центр, 2017). У цьому питанні міжнародна спільнота підтримала українське громадянське суспільство. Показово, що МВФ, спираючись на пропозиції у [звіті Венеційської комісії](#), зробив участь міжнародних експертів у процесі відбору суддів до ВАКС умовою для надання фінансової допомоги.

У липні 2018 року ВККС надіслала лист 14 міжнародним організаціям, визначених Міністерством закордонних справ, із пропозицією номінувати двох чи більше кандидатів до ГРМЕ. У вересні 2018 року 5 із цих організацій – ЄС, Рада Європи, Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству, Європейський банк реконструкції та розвитку й Організація економічного співробітництва та розвитку – об'єднали зусилля та спільно надали до ВККС [узгоджений список із 12 кандидатів](#). Подання узгодженого списку мало на меті запобігти дискримінації кандидатів до ГРМЕ з боку ВККС на основі того, яка організація їх рекомендувала. Вочевидь, інші організації не надали додаткових кандидатів. Незважаючи на те, що деякі критики скаржилися, що ВККС обрала з 12 номінованих кандидатів шість найслабших, проте шість кандидатів, обраних до складу ГРМЕ, є висококваліфікованими. Узгодження номінантів міжнародними організаціями вийшло за межі досвіду ВАКС. Нещодавні зміни до законодавства щодо комісії з відбору на посаду нового Голови Національного агентства з питань запобігання корупції надають можливість міжнародним [донорам подання узгодженого списку номінантів до відбіркової комісії](#).

Перший відбір суддів ВАКС відбувався з вересня 2018 року до квітня 2019 року; ГРМЕ була найбільш активною в січні 2019 року. ГРМЕ проводила спільні

6. Ця формула може змінитися, якщо зміниться кількість членів ВККС. Див. примітку 4.

засідання для обговорення 49 зі 113 кандидатів, які пройшли попереднє оцінювання. Всього було проведено шість засідань; 39 кандидатів було не допущено до участі в конкурсі, ще троє відмовилися від участі. Загалом конкурсний відбір пройшов 71 кандидат: 52 – на посади в судовій палаті та 19 – на посади в апеляційній палаті. ВККС рекомендувала 27 із 52 кандидатів до судової палати, і 12 із 19 кандидатів – до апеляційної палати. ВРП подала всі ці прізвища президентові, окрім прізвища одного кандидата до апеляційної палати, який відмовився. Усі 38 суддів були призначені на посади, і у вересні 2019 року ВАКС розпочав свою діяльність.

Більшість суддів, яких обрали до складу ВАКС, вважають поважними та компетентними, хоча представники громадянського суспільства таки висловлювали своє занепокоєння щодо восьми відібраних кандидатів. Багато експертів відзначають процес відбору суддів до ВАКС як якісно кращий у порівнянні із процесом відбору до Верховного Суду. ГРД не змогла запобігти призначенню сумнівних кандидатів на посади суддів Верховного Суду, а ГРМЕ, вочевидь, це вдалося.

Незважаючи на те, що ситуація обнадіює, варто відзначити також певні виклики юридичного та практичного характеру щодо ролі ГРМЕ у процесі відбору суддів.

По-перше, існує думка, що ГРМЕ посягає на суверенітет України. Цей аргумент пом'якшується тим, що на створення ГРМЕ надав дозвіл парламент України, а також те, що юридично ГРМЕ діє як допоміжний орган ВККС, якій належить більшість повноважень у відборі суддів до ВАКС.

По-друге, вважається, що ГРМЕ повинна мати ширші повноваження щодо надання рекомендації кандидатам, а не лише блокування тих кандидатів щодо добросовісності яких є значні сумніви.

По-третє, ГРМЕ була змушена діяти в умовах обмеженого часу і жорстких дедлайнів. Члени ГРМЕ були призначені лише на початку листопада 2018 року, а завершити свою роботу вони повинні були до кінця січня 2019 року; у них було тільки 30 днів у Києві для розгляду досьє, спілкування з кандидатами і прийняття рішень. В умовах обмеженого часу та з огляду на те, що члени ГРМЕ не володіють українською мовою та ґрунтовними знаннями про Україну, перед Радою постало складне завдання. Але Міжнародна організація з розвитку права (IDLO) й Антикорупційна ініціатива ЄС (EUACI) створили Секретаріат (до складу якого ввійшли правові аналітики, перекладачі та інший допоміжний персонал), який виявився надзвичайно важливим для забезпечення ефективної діяльності ГРМЕ.

EUACI та інші донори також підтримали громадянське суспільство у здійсненні перевірок доброчесності кандидатів, результати яких були передані до ГРМЕ.

Майбутнє ВАКС: перспективи та виклики

Детально оцінювати діяльність ВАКС ще занадто рано. Станом на 1 грудня 2019 року ВАКС виніс два обвинувальних вирокі: один – для регіонального судді, інший – для заступника директора державного підприємства. В обох випадках було призначено доволі м'яке покарання, проте не варто робити упереджених висновків про майбутню діяльність суду на підставі цих двох випадків. Оскільки, оцінка діяльності є обмеженою наразі, варто звернути увагу на деякі виклики, які перешкоджають ВАКС ефективно вирішувати проблеми пов'язані з корупцією в Україні.

По-перше, успіх ВАКС залежить від якості роботи, яку здійснює НАБУ та САП. ВАКС може ухвалити обвинувальний вирок лише у разі якщо слідчі виявлять, а прокурори нададуть достатні докази винуватості особи, що будуть поза «обґрунтованими сумнівами».

По-друге, викликає занепокоєння те, що сторони можуть подавати апеляцію на рішення ВАКС до Касаційного кримінального суду Верховного Суду. Оскільки, судді Верховного Суду не пройшли через такий процес перевірки, як судді ВАКС.

По-третє, кількість справ може виявитися надмірною відносно кількості суддів ВАКС. Ситуацію ускладнює те, що судді ВАКС проводять засідання колегіально у складі 3 суддів, і якщо з певних причин один суддя відсутній, то інші двоє не зможуть продовжити слухання справи без участі третього.

По-четверте, деякі спостерігачі попереджають про нереалістичні очікування від ВАКС щодо швидкого ухвалення обвинувальних вироків посадовим особам. Завданням суду є здійснення безстороннього розгляду справ, а не тільки ухвалення обвинувальних актів; а також нереалістичні очікування можуть призвести до обґрунтованого невдоволення, якщо ВАКС не матиме негайного трансформаційного впливу. Захисникам ВАКС доведеться стримувати як свої очікування, так і сподівання громадян України.

Насамкінець, деякі критики висловлюють побоювання, що надмірна зосередженість на ВАКС може відволікати увагу активістів і міжнародної спільноти від потреби імплементації реформ в інших органах, як-от у поліції та

Генеральній прокуратурі (Дубровський і Лок, 2018). Незважаючи на те, що створення ВАКС є значною перемогою, важливо, щоб активісти та міжнародні донори використали цей успіх як каталізатор для ще більш активних зусиль для впровадження реформ, а не вважали ВАКС панацеєю від усього.

Створення ВАКС є безпрецедентною спробою реформувати українську судову систему шляхом створення окремого суду для розгляду справ пов'язаних з корупцією на найвищому рівні. Перший етап відбору суддів до ВАКС, вочевидь, завершився успішно, і ГРМЕ виконала свою місію перевірки кандидатів на доброчесність. Однак ефективність суду ще не гарантована. Для того, щоб забезпечити успіх, уряд, громадянське суспільство й міжнародні донори повинні й надалі виявляти та реагувати на виклики, які поставатимуть перед ВАКС.

Список джерел

Примітка: Велика частина цього зведення ґрунтується на інтерв'ю з представниками українського уряду, громадянського суспільства та судової влади, а також міжнародних донорських організацій. Ці інтерв'ю було проведено в Києві в липні – серпні 2019 року. Через політичну вразливість питань, пов'язаних із ВАКС, імена та статус більшості учасників є конфіденційними.

Центр протидії корупції, 2016. Чому Україні потрібні антикорупційні суди? 16 червня.

Центр протидії корупції, 2019. Нова кваліфікаційна комісія суддів і вирішальне слово міжнародних експертів: Верховна Рада проголосувала за судову реформу. 16 жовтня.

Білак Д., Ворожбит О. і Орлик М. Прийняття змін до Конституції України: Україна робить великий крок у напрямку європейської системи правосуддя. Міжнародна юридична фірма CMS.

Чижик Г., 2020. Саботування судової реформи Зеленського. KyivPost, 24 січня.

Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Офіційний англійський переклад.

Рада Європи, Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський Союз і Організація економічного співробітництва та розвитку, 2018. Номінування кандидатів до Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ). Спільний лист до С. Козьякова, Голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів, 14 вересня.

Дубровський В. і Лок Дж., 2018. Чи працюють антикорупційні реформи в Україні? Програма Росії та Євразії, ChathamHouse, Королівський інститут міжнародних відносин.

Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія), 2017. Висновок щодо проєкту Закону «Про антикорупційні суди» та щодо проєкту Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

(щодо введення обов'язкової спеціалізації суддів для розгляду справ, пов'язаних з корупцією). 9 жовтня.

Главком. Новини. 2019. Розпочав роботу Вищий антикорупційний суд [High Anti-Corruption Court started to work]. 5 вересня.

InterFax-Україна (Інформаційне агентство), 2019. Рада прийняла в другому читанні законопроект, у якому уточнено юрисдикцію справ ВАКС. 18 вересня.

Міжнародний валютний фонд, 2018. Лист від Р. ван Роодена, голови місії МВФ в Україні, до І. Райніна, Глави Адміністрації Президента України, щодо проекту Закону 7440. 11 січня.

Каленюк Д., 2019. Дарія Каленюк про антикорупційні перетворення в Україні. Інтерв'ю Метью Стівенсона. Подкаст про глобальну протидію корупції KickBack, 6 серпня.

Костецький М., 2017. Антикорупційний суд: чому він потрібен українцям? Блог Трансперенсі Інтернешнл Україна, 9 жовтня.

Котнюк Ю. n.d. Вищий антикорупційний суд: фінішна пряма. [High anti-corruption court: Finishing line]. LexInform.

Коваль Д. і Вовк Р., 2018. Чи виграно битву? Міжнародні експерти мають право вето під час відбору українських суддів до антикорупційного суду. Юридична газета [Legal Newspaper], 10 вересня.

Красносільська А., 2017. Палати замість антикорупційного суду – це не працюватиме. Центр протидії корупції, 24 липня.

Кузнецова І., 2019. Антикорупційний суд. Експерти оцінили претендентів на суддів [Anti-corruption court: Experts evaluated the candidates to the court]. Київ, Радіо Свобода, 6 березня.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Прийнятий Верховною Радою України 2 червня 2016 року.

Лінг Ф. і Бартон Р., 2017. Президент України Петро Порошенко відкидає заклики щодо антикорупційного суду. СВС News, 25 вересня.

Макаренко О., 2019. Останні обурливі рішення українських судів підтверджують, що Зеленський отримав у спадок кульгаву судову систему. Euromaidan Press, 30 липня.

Меморандум про взаєморозуміння між Європейським Союзом та Україною щодо макрофінансової допомоги Україні до 1 мільярда євро. Європейська Комісія, 14 вересня 2018 року.

Мисник Н., 2019. Вищий антикорупційний суд: перша практика і перспективи, проблеми правового регулювання [High Anti-Corruption Court: First practice and prospects, problems of legal regulation]. Київ: Юридична фірма Астерс.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), 2019. НАБУ. Ключові цифри і схеми: перше півріччя 2019 року. Київ, серпень.

Смалюк Р. і Колотило М., 2019. Формування Вищого антикорупційного суду: як з 343 кандидатів відібрали 38 суддів. Київ: Фондація DEJURE.

Трансперенсі Інтернешенл Україна, 2018. Обрано громадську раду міжнародних експертів для відбору суддів Антикорсуду. 6 листопада.

Трансперенсі Інтернешенл Україна, 2019. Перезавантаження суддівського врядування: аналіз законопроекту (ухвалено). Правовий аналіз, 16 жовтня.

Трегуб О., 2019. Український активізм за прозорість та підзвітність: два кроки вперед, один назад. Спеціальна доповідь 448 (травень). Вашингтон, округ Колумбія: Інститут миру Сполучених Штатів.

Український кризовий медіа-центр, 2017. Кожен четвертий кандидат у судді Верховного Суду України – недоброчесний – Громадська рада доброчесності. Київ, 26 вересня.

Програма USAID «Нове правосуддя», 2020. Громадська рада доброчесності.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» [Law of Ukraine on Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Ensuring the Effectiveness of the Institutional Anti-Corruption Mechanism]. Прийнятий Верховною Радою України 10 жовтня 2019 року.

Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» [Law of Ukraine on the High Anti-Corruption Court]. Прийнятий Верховною Радою України 7 червня 2018 року. З поправками від 22 вересня 2019 року.